

ÇEŞİTLİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN GENEL AKADEMİK YETENEK DÜZEYLERİ

Doç. Dr. Reşide KABADAYI*

Sabriye DEMİRCİ*

Eğitim sistemi ekonomik işlevi gereği, hem ekonominin ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştirmek, hem de ülkede varolan insangücü (yetenek) potansiyellerini ortaya çıkarmak durumundadır. Bireylerin ilgi ve yeteneklerinin ortaya çıkarılıp geliştirilmesinde de eğitim sistemi içinde yönelme- yöneltme, faaliyetlerine görev düşmektedir. Nitekim 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanun'un 6 maddesi "Fertler eğitimleri süresince ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler" şeklinde paralele bir hüküm getirmektedir.

Eğitim sistemimizde, yapısı gereği bazı istisnalar dışında¹ ilk yönelme ortaöğretim sistemine gelindiğinde gerçekleşmektedir. Zira ortaöğretimde lise çeşidi çokluğuna² rağmen, yapısal olarak; ya da amaçları gözönüne alındığında, üç tür lise çeşidi bulunmaktadır. Amacı yüksek öğretime öğrenci yetiştirmek olan genel liseler; Amaçları hem hayata hem yüksek öğretime öğrenci yetiştirmek olan mesleki-tekniik ya da çok amaçlı liseler ile amacı yalnızca hayata ve iş alanlarına öğrenci yetiştirmek olan mesleki liseler.

Bu amaçlar ve Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 6. maddesinde söz edilen "ilgi istidat ve kabiliyetler" ölçüsünde ve doğrultusunda yönelme ilkesi göz önüne alındığında genel akademik yetenek düzeyleri yüksek olan öğrencilerin öncelikle akademik liselere (Anadolu liseleri dahil), öteki öğrencilerin ise sırasıyla mesleki teknik ve mesleki liselere yönelmeleri gerektiği söylenebilir. zira "Çeşitli alanlarda öğrenmeye, problem çözmeye ve düşünmeye yardımcı olan genel bir güç" (Bloom, 1979. s. 301) şeklinde tanımlanan ve bir ülkenin kabiliyetler havuzu içinde kritik ve önemli yeri olan genel yeteneğe sahip öğrencilerin yeteneklerine uygun olarak yetiştirilip ül-

-
- 1 İmam-Hatip, Anadolu, Ticaret ve bazı Kız Meslek liselerinin kendine bitişik ortaokulları bulunmaktadır.
 - 2 1995-96 ÖYS Kılavuzunda sunulan listeye göre ülkemizde yaklaşık 60 çeşit lise bulunmaktadır.

kenin yüksek nitelikli insangücü arasında yer almaları gerekmektedir. Böylece kalkınmaya katkısı yanında bilimsel ve teknolojik gelişmeye katkıda bulunma bakımından da yerinde bir politika gerçekleşmiş olacaktır.

Problem

Bu yazıda çeşitli liselere (genel, mesleki-teknik) yönelen öğrencilerin "genel akademik yetenek" düzeyleri saptandıktan sonra, bu bakımından aralarında önemli farklar bulunup bulunmadığını belirleyen bir araştırmanın sonuçları sunulmaktadır³. Araştırma amacı; ülkemizde genel akademik yetenek "düzeyleri yüksek öğrencilerin hangi liselere yönediklerini, ya da bu öğrencilerin yeteneklerine uygun liselere (akademik liseler) yönelip yönelmediklerini saptamaktır" şeklinde de ifade edilebilir. Genel yeteneğin alt boyutları sayısal, soyut kavrama ve dil yetenekleri olduğundan araştırmada, bu yetenek düzeyleri bakımından da çeşitli lise öğrencileri arasında önemli fark olup olmadığına bakılmaktadır.

Yöntem

Evren-Örneklem: Araştırma evrenini, 1992-93 öğretim yılında Samsun İli Belediye sınırları içinde bulunan çeşitli liselerin birinci sınıflarında okulaşan, toplam 6065 öğrenci oluşturmaktadır. Lise düzeyinde öğrenme etkisini azaltmak amacıyla ilgili testlerin birinci sınıf öğrencilerine uygulanması uygun görülmüştür. Bu öğrencilerin %59'u genel liselerde, %31'i meslek liselerinde, %10'u ise imam-hatip⁴ liselerinde okulaşmışlardır. Birinci sınıf öğrencilerinin %5.2'si; yani 319 öğrenci araştırma örnekleme alınmıştır. Temsil ediciliği arttırabilmek amacıyla, öğrenciler örnekleme cinsiyet ve lise çeşidi değişkenleri bakımından evrende buldukları oranda yer almışlardır.

Araştırma Aracı: Araştırmada öğrencilerin genel akademik düzeylerini ölçmek üzere "Akademik Yetenek Test Bataryası" kullanılmıştır. Adı araştırmacılar tarafından verilen bu Batarya (1) Sayısal yetenek, (2) Soyut kavrama yeteneği ve (3) Dil yeteneği testlerden oluşmaktadır. Bunlardan ilk ikisi, 1952'de ABD'de Bennette Seashore, Wesman tarafından geliştirilen Farklı Yetenekler Test Bataryasının (DAT-Differential Aptitude Test) iki alt testir. (Turgut, 1977. s.8) Dil Yeteneği testi ise Türkçe olarak Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü tarafından geliştirilmiştir. (Uysal, 1990. s. 191) Aynı bölüm tarafından Spearman-Brown formülü ile hesaplanan gü-

3 Sabriye Demirci "Ortaöğretim Öğrencilerinin Genel Akademik Düzeyleri ve Yönelme" Samsun: Ondokuz Mayıs Ün. Eğitim Fakültesi 1994 (Master Tezi).

4 Teknik liseler; 1. sınıfları bulunmadığından araştırma kapsamına alınamamıştır.

güvenilirlik katsayıları Dil yeteneği testi için 0.72, Sayısal yetenek testi için 0.83 ve Soyut kavrama yeteneği için 0.88 olarak hesaplanmıştır (Uysal, 1990. s. 52).

Bu katsayılar, lise son sınıf öğrencilerinden oluşan bir örneklem grubundan elde edildiğinden, bu araştırmada aynı araçlar lise birinci sınıf öğrencilerine de uygulanarak güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. KR 21 Formülüne göre hesaplanan katsayılar Sayısal yetenek testi için 0.84, Soyut kavrama yeteneği testi için 0.87 ve Dil yeteneği testi için 0.68 olarak bulunmuştur.

Araştırmada öğrencilerin bu testlerden aldıkları puanlar toplanarak onların, genel akademik yetenek test puanları elde edilmiştir. Sorularının cevaplama süreleri birer dakika olan, Sayısal yetenek testinde 40, Soyut kavrama yeteneği testinde 50 ve Dil yeteneği testinde ise 29 soru bulunmaktadır. Dolayısıyla bu testlerden alınabilecek en yüksek puanlar soru sayıları kadar olmakta, hepsinin toplamı ise 119 puan etmektedir.

Araştırmada çeşitli lise öğrencilerin ilgi testlerden aldıkları puanlar arasında önemli fark bulunup bulunmadığını sınamak üzere, verilen niteliği nedeniyle F ve T testleri uygulanmıştır.

Bulgular

1992-93 öğretim yılı yaz yarıyılında yapılan uygulamalar sonucunda lise 1. sınıf öğrencilerin ilgili testlerden aldıkları ortalama puanlar, Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1.

Lise 1. Sınıf Öğrencilerin Aldıkları En Yüksek ve Ortalama Puanlar

	Ortalama Puan	Alınabilecek	Sh	ss
	X	En Yüksek Puan		
Sayısal Y.T	8.7	40	0.32	5.76
Dil Y.T	12.4	29	0.26	4.7
Soyut Kavrama Y.T	19.7	50	0.66	11.8
Genel Ak. Yetenek	40.8	119	0.99	17.6
(Toplam)				

Araştırmada liseler amaçlarına göre öğrencilerini (1) yüksek öğretime hazırlayan programlar sunanlar (genel lise ve Anadolu lisesi) (2) ğrencilerini hem yüksek öğretime hem hayata ve iř alanlarına hazırlayan programlar sunan liseler (İmam Hatip Lisesi) ve (3) ğrencilerini yalnızca hayata ve iř alanlarına hazırlayan programlar sunan liseler (Endüstri Meslek, Kız Meslek, Ticaret Meslek Liseleri) olarak e ayrılmışlardır. Anadolu Lisesi'nin özel konumu nedeniyle ayrı olarak değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Tablo II'de bu sınıflamaya göre çeşitli lise ğrencilerinin ilgili testlerden aldıkları ortalama puanlar sunulmaktadır.

Tablo 2

Çeşitli Lise ğrencilerinin Genel Akademik Yetenek Test Bataryası Puan Ortalamaları

Lise eřidi	Sayısal Yet.	Dil Yet.	Soyut Kav.Y.	Genel Ak. Yet. Toplam
X	X	X	X	X
Anadolu L.	18.83	20.17	37.65	71.65
Genel L.	10.46	13.69	21.94	46.10
İmam H.L	5.71	12.03	20.46	38.20
Meslek L.*	6.26	10.06	14.93	31.26
F	208.2	650.9	246	507.5

P<0.005 nemli

* Kız Meslek, Endüstri Meslek ve Ticaret Liseleri

Tablo 2'de sunulan yetenek testlerinden (toplam dahil) ğrencilerin aldıkları puanların lise çeşidi değişkenine göre önemli fark gösterip göstermediğini sınamak üzere uygulanan tüm F testleri 0.005 düzeyinde önemli, sonuç vermektedir.

Öğrencilerin ilgili testlerden aldıkları puanlar arasındaki bu farklılıkların hangi iki lise arasındaki farktan ileri geldiğini sınamak üzere uygulanan t testleri de Tablo 3'te sunulduğu gibi (biri hariç) nemli sonuç vermektedir.

Tablo 3**t Testi Sonuçları***

Testler	Genel L./	Genel L./	İmam-Hatip/
	Meslek L.	İmam Hatip L.	Meslek L.
Genel Ak.			
Yetenek	7.2	2.6	2.1
Sayısal Yet T.	6.1	4.8	0.5
Dil Yeteneği T.	6.5	2.1	2.0**
Soyut Kavrama			
Yet. T.	4.9	0.7	2.4

* Tablodaki tüm t testleri biri hariç $P < 0.05$ düzeyinde önemli sonuç vermektedir.

** $P > 0.05$ önemsiz.

Tablo 2 ve 3'ün incelemesinden anlaşılacağı gibi, sözkonusu yetenekler bakımından en yüksek puan alan öğrenciler, başta Anadolu lisesi olmak üzere genel liselere yönelmişlerdir. İkinci sırada İmam hatip lisesi öğrencileri, üçüncü sırada ise mesleki teknik liselerde okullaşan öğrenciler yer almaktadır. Yalnızca dil yeteneği puanı bakımından imam-hatip lisesi öğrencileri ile mesleki ve teknik lise öğrencileri arasında önemli fark bulunmamaktadır.

Sonuç olarak, genel akademik yetenekleri en yüksek düzeyde bulunan öğrenciler, amacı öğrencilerini yüksek öğretime hazırlayan liselere; orta düzeyde olanlar, amacı hem yüksek öğretime, hem de hayata ve iş alanlarına öğrenci yetiştiren liselere; ve en düşük düzeyde olanlar ise amacı yalnızca hayat ve iş alanlarına öğrenci hazırlayan liselere yönelmiştir.

Sonuç ve Yorum

Yukarıda sunulan bulgulardan, öğrencilerin ortaöğretime geldiğinde, yeteneklerine uygun liselere yöneldikleri söylenebilir. Ortaöğretim öncesi eğitim basamağı olan ilköğretimde (İlkokul+ortaokul) yönelme- yöneltme faaliyetlerinin bulunmamasına ve yöneltme çalışmalarının eğitim sistemi için bir bütünlük içinde etkililikle yer almamasına (MEB, 1991. s. 65) rağmen, böyle bir sonuca ulaşılması şevindirici görünmektedir.

Burada öğrencilerin genel yetenek testinden aldıkları puan farklılıklarının kaynakları üzerinde durmak yararlı olacaktır. Geleneksel yaklaşım öğ-

rencilerin sahip oldukları genlerin test skorlarını belirlediğini savunmaktadır. Liberal anlayış tersine test skorlarının genetik potansiyeli ölçtüğü fikrini reddetmektedir. Akademik yaklaşım ise bu iki görüş arasında kararsız kalmış gibi görünmektedir. (Jenks, 1972, s. 64) Doğrusu ise bu düşüncelerin hepsini kapsamaktadır. Toplumlarda gözlenen bilişsel eşitsizliklerin üç kaynağı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi insanların genetikten (genler) getirdiği farklılıklar; ikincisi insanların buldukları çevre farklılıkları; üçüncüsü ise genetik özelliklerle çevre arasındaki etkileşimden gelen farklılıklardır. (Jenks. 1972, s. 72, Fidan, Erden, 1993, s. 13 g) Çevre etmeni de aile ve okulu da içine alan her türlü sosyo-ekonomik, kültüel ve eğitimsel etmenleri kapsamaktadır.

Yeniden lise öğrencilerine dönülürse aynı evren üzerinde yapılan başka bir araştırma sosyo-kültürel bakımdan avantajlı olarak nitelendirilebilecek ailelerin çocuklarının daha çok genel liselere, ötekilerinin ise mesleki ve teknik liselere yöneldiklerini ortaya koymaktadır. Bu öğrenciler aynı zamanda öteki lise öğrencilerine göre önceki eğitim basamaklarında daha başarılı olarak nitelenebilecek olanlardır. (Kabadayı, 1991) Yani bu araştırma bulguları Jenks'in genel yeteneğin aynı zamanda çevresel etmenlerin etkisinde de oluştuğu fikrini desteklemektedir.

Sonuç olarak kaynağı ister genetikten getirilenlerden, isterse sosyo-ekonomik ve kültürel etmenlerden olsun, genel akademik yeteneği yüksek olan öğrenciler bu yeteneklerine uygun olarak genel liselere yönelmektedirler. Zira bilindiği gibi genel liseler ülkenin yüksek öğretim düzeyine öğrenci hazırlamaktadırlar. Ancak daha ayrıntılı analizlere ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Araştırmacılara Öneriler

1. Ülkemizde sosyo-ekonomik düzey ve yetenek ilişkisinin araştırılan araştırmalar gerçekleştirilmektedir.
2. Mesleki-teknik liselere yönelen öğrencilerin özel yeteneklerinin ne olduğuna bakılmalıdır.
3. Çeşitli liselere yönelen öğrencilerin genel akademik yetenek ve sosyo-ekonomik düzeylerini belirleyen çok yönlü regrasyon analizleri yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

Aytaç, Kemal; **Avrupa Okul Sistemlerinin Demokratlaştırılma**
tim Bil. Fak. Yayını, 1985.

Baskı, Ankara: A.Ü. Eği-

- Bloom, B; **İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme**. Çeviri Durmuş Ali Özçelik, Ankara: MEB Basımevi. 1979.
- Demirci, Sabriye. "Ortaöğretim Öğrencilerinin Genel Akademik Yetenek Düzeyleri ve Yönelme" Samsun: Ondokuz Mayıs Ün. Eğitim Fakültesi, 1994 (Master Tezi).
- Fidan, Nurettin; **Eğitimde Yeni Kavramlar ve İlkeler**, Ankara: Rehber Yayınevi. 1977.
- _____. Erden, Münire; **Eğitime Giriş**. Ankara: Meteksan. 1993.
- Husen, Thorsten; **Social Background and Educational Career**. Paris: OECD 1972.
- Jenks, Chirstopher; **Inequality, Harmonds worth**; England: Penguin Books. 1972.
- Kabadayı, Reşide; "Samsun İlinde Çeşitli Liselere Yönelen Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Durumları" **Ondokuz Mayıs Ün. Eğitim Fak. Dergisi 5**: 1991.
- _____. "Samsun'da Çeşitli Liselere Yönelmede Rol Oynayan Sosyo-Ekonomik ve Eğitimsel Etmenler" **Ondokuz Mayıs Ün. Eğitim Fak. Dergisi 6**: 1991.
- MEB. **Ders Geçme ve Kredi Sistemi**, Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. 1991.
- Turgut, Fuat; "Eğitimde Ölçme Teknikleri Ders Notu" Ankara: Hacettepe Ün. 1977.
- Uysal, Şefik ve Arkadaşları; **Yüksek Öğretime Girişte Meslek Tercihi Uygulama ve Araştırma**. İzmir: Ege Ün. Fon Saymanlığı, 1990.